

ԳՐԵՏԱ ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԼՂՀ Գերագույն դատարանի դատավոր, իրավաբանական գիտությունների բեկնածու, ԼՂՀ վաստակավոր իրավաբան

ՀԱՅՅԵՐԻ ՆՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
(գիտական և գործնական հիմնահարցեր)

Հետազոտության թեմայի ընտրությունը կարևորվում է, մասնավորապես, քաղաքացիական գործ հարուցելու և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճելու հետ կապված գործնական հարցերի ճիշտ լուծման անհրաժեշտությամբ, մասնավորապես որ դատական պրակտիկայում վերջին ժամանակներս հաճախակի են դարձել շահագրգիռ անձանց կողմից հայց հարուցելու իրավունքի չարաշահման դեպքերը¹:

Հայցերի նույնության տակ հասկացվում է ներկայացված հայցի առարկայի և հայցի հիմքի նույնությունն այն հայցի առարկայի և հայցի հիմքի հետ, որը կամ արդեն ըստ էության քննվել և լուծվել է դատարանի /այդ թվում՝ միջնորդ դատարանի/ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով² կամ գտնվում է դատարանի վարույթում: Հայցի առարկան և հայցի հիմքը վեճի կողմերի հետ միասին համարվում են այն հատկանիշները, որոնք անհրաժեշտ են գործերն անհատականացնելու համար: Համեմատվող գործերը ճանաչվում են նույնական, եթե միաժամանակ համընկնում են վեճի կողմերը, հայցի առարկան ու հայցի հիմքը՝ հայցի տարրերը: Այս ինստիտուտի օգնությամբ իրացվում է նույնական հայցը

/հայցադիմումը/ դատավորի կողմից ընդունելու ու կրկին քննելու արգելքը, ինչը դատական ակտը դարձնում է կայուն, ամրապնդում իրավակարգը և քաղաքացիական շրջանառությունը, բացառում նույն գործով միմյանց հակասող դատական ակտերի կայացումը և վերջին հաշվով՝ իրավական պետությանը բնորոշ իրավական որոշակիության սկզբունքի գործողությունը: Նույնության այս տեսակը տեսության մեջ ստացել է «հայցերի արտաքին նույնություն» անվանումը, քանի որ համեմատվում են երկու տարբեր հայցերի տարրերը և վեճի կողմերը³:

Գործող օրենսդրությամբ միաժամանակ նախատեսված է, որ վիճելի իրավահարաբերության սահմաններում հայցվորն իրավունք ունի փոփոխելու հայցը՝ փոխելու հայցի հիմքը և հայցի առարկան: Ընդ որում, հայցվորը կարող է փոխել միայն հայցի հիմքը կամ առարկան /հակառակ դեպքում կստացվի, որ ներկայացվում է միանգամայն նոր հայց/: Իսկ դա որոշվում է հայցի հիմքը և հայցի առարկան դատական վճռի բովանդակության հետ համեմատելով: Տեսության մեջ սա կոչվում է «հայցի ներքին նույնություն», քանի որ համեմատվում են ոչ թե տարբեր հայցերի, այլ նույն հայցի տարրերը տարբեր վիճակներում՝ հայց ներկայացնելու ժամանակ ու հաջորդող փուլերում: Ընդ որում, փոխել հայցի առարկան, նշանակում է փոխել հայցվորի՝ պատասխանողի դեմ ուղղված նյութաիրավական պահանջը: Դա կարող է տեղի ունենալ՝ 1/ մի իրավական նորմի դիսպոզիցիայից մյուսին անցնելով, 2/ իրավունքի պաշտպանության մի եղանակը մի այլ եղանակով փոխարինելով: Փոխել հայցի հիմքը, նշանակում է փոխել այն հանգամանքները, որոնց վրա հայցվորը հիմնում է պատասխանողի դեմ ուղղված իր նյութաիրավական պահանջը: Դա կարող է տեղի ունենալ մի իրավանորմի հիպոթեզից մի այլ իրավանորմի հիպոթեզին անցնելով, ինչը կարող է արտահայտվել՝ 1/ հայցի նախկին հիմքը նոր հանգամանքներով

ԼՂՀ դատական իշխանություն

լրացնելով, 2/ հայցի հիմքից նախկինում նշված այս կամ այն հանգամանքը հանելով, 3/ հայցի հիմքում նշված մի հանգամանքն ամբողջությամբ մյուսով փոխարինելով⁴:

Քաղաքացիական գործի հարուցման փուլում գործերի նույնության կանոնի խախտման հետևանքով՝ 1/հայցադիմումի ընդունումը մերժվում է, 2/հայցադիմումը վերադարձվում է:

Այսպես, ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի /այսուհետ՝ ՔԴՕ/ 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ կետերի համաձայն՝ դատավորը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ առկա է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ, այլ դատարանի կամ միջնորդ դատարանի վարույթում առկա է նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ գործ, նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ առկա է միջնորդ դատարանի վճիռ, բացառությամբ դատարանի կողմից միջնորդ դատարանի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալը մերժելու դեպքի:

Նույն օրենսգրքի 82-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ դատավորը վերադարձնում է հայցադիմումը, եթե այլ դատարանի կամ միջնորդ դատարանի վարույթում առկա է նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ գործ:

Իսկ եթե գործերի նույնության փաստը պարզվում է քաղաքացիական գործ հարուցելուց հետո, ապա դատարանը կարճում է գործի վարույթը, բացառությամբ դատաքննության նախապատրաստական փուլում հայցից հայցվորի հրաժարվելու և դատարանի կողմից միջնորդ դատարանի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալը մերժելու դեպքերի /ՔԴՕ 99-րդ հոդվ. 2-րդ, 3-րդ կետեր/:

Գործի վարույթի կարճման դեպքում նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ չի թույլատրվում կրկին դիմել դատարան նաև հայցից հայցվորի հրաժարման ու կնքված հաշտության համաձայնությունը դատարանի

կողմից հաստատվելու դեպքերում, բացառությամբ այն դեպքի, երբ հայցվորը հայցից հրաժարվել է դատաքննության նախապատրաստական փուլում /ՔԴՕ 99-րդ հոդվ. 6-րդ և 7-րդ կետեր, 100-րդ հոդվ. 3-րդ մաս/:

Ուշագրավ է, որ օրինական ուժի մեջ մտած վճիռը բացառում է ոչ միայն նույնական հայցի հարուցումը, քննությունը և լուծումը, այլև վարչական վարույթի հարուցումը: Այսպես, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» օրենքի 50-րդ հոդվածի 1-ին մասի «դ» կետի համաձայն՝ հարուցված վարչական վարույթը կարճվում է, եթե դատարանի վարույթում առկա է միևնույն անձի, միևնույն առարկայի վերաբերյալ և միևնույն հիմքերով ուժի մեջ մտած դատական ակտ: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ տվյալ հիմքով վարչական վարույթը կարճվելու դեպքում նույն հարցով վարույթի վերսկսում և համապատասխան վարչական ակտի ընդունում չի թույլատրվում:

Գործերի նույնության կանոնն առաջին հերթին տարածվում է կողմերի վրա: Վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո կողմերը չեն կարող դատարան ներկայացնել նույն անձանց միջև նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով հայց: Ընդ որում, նշանակություն չունի, թե հայցը ներկայացվել է անձամբ հայցվորի, թե նրա ներկայացուցչի կողմից:

Գործերի նույնությունը պահպանվում է, եթե կողմերը փոխում են իրենց տեղերը: Նման դեպքում նոր հայցը, որում նախկին պատասխանողը դառնում է հայցվոր, իսկ հայցի առարկան ու հիմքը մնում են անփոփոխ, համարվում է նախկինին նույնական:

Հասկանալի է, որ գործերի նույնությունը պահպանվում է իրավահաջորդության դեպքում /հայցվորի կամ պատասխանողի կողմում/, քանի որ իրավահաջորդը փոխարինում է իրավանախորդին, և իրավանախորդի կողմից կատարված բոլոր դատավարական գործողությունները պարտադիր են իրավահաջորդի համար: Այս հարցը կարելի է դիտարկել նաև այլ կողմից: Այն է՝ տվյալ դեպքում իրավահաջորդությունը իրավաբանական փաստ չի համարվում:

Ըստ սուբյեկտային կազմի գործերի նույնությունը, մեր կարծիքով, պահպանվում է նաև ՔԴՕ 2-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության

ուժով այլ անձանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների կողմից հայց հարուցելու դեպքում, եթե արդեն իսկ առկա է նյութական իրավահարաբերության սուբյեկտի հայցով դատական ակտ: Իսկ երբ երկրորդ հայցը հարուցվում է նյութական իրավահարաբերության սուբյեկտի կողմից, ապա, մեր կարծիքով, հայցերի նույնությունն առկա է, եթե նյութական իրավահարաբերության սուբյեկտն առաջին գործով ներգրավված է եղել որպես հայցվոր /ԶԳ-Օ-ն այս հարցերը չի կարգավորել/:

Ինչպես արդեն նշվել է, գործերի նույնությունը որոշելու հաջորդ չափանիշը վերաբերում է հայցի առարկային ու հայցի հիմքին/հայցի տարրերին/:

Յուրաքանչյուր հայց, ուղղված լինելով այս կամ այն անձի սուբյեկտիվ իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությանը, անհատականացվում է հայցի հիմքով և առարկայով: Հայցի առարկայի ու հայցի հիմքի փոփոխմամբ հայցը փոփոխվում է, կորցնում իր նույնությունը: Այդ երկու տարրերը հնարավորություն են տալիս հստակ տարբերակել քաղաքացիական մեկ գործը մյուսից և թույլ չտալ նույն գործի կրկնակի քննություն:

Տեսական գրականության, օրենսդրության և իրավակիրառ պրակտիկայի վերլուծության հիման վրա փորձենք բացահայտել «հայցի առարկա» և «հայցի հիմք» օրենսդրական հասկացությունների իրավական բնույթը, քանի որ ԶԳ-Օ-ն այդ հարցերը հստակ չի կարգավորել, ինչը հայցերի նույնությունը որոշելու հարցում դժվարություններ է հարուցում:

Հայցի առարկան և հայցի հիմքը հայցի բաղկացուցիչ մասերն են՝ հայցի տարրերը: Տեսության մեջ չի դադարում բանավեճն այն մասին, թե ինչ հասկանալ այդ տարրերի տակ: Հայտնի է, որ «հայցի առարկա» եզրույթն առաջին անգամ ռուսական կայսրության պաշտոնական գրականության մեջ օգտագործվել է 1888 թվականին, մինչ այդ օգտագործվում էին «պահանջի օբյեկտ», «հայցի օբյեկտ» եզրույթները: Ռուս անվանի դատավարագետ Ե.Վ.Վասկովսկին քաղաքացիական դատավարության դասագրքում

/1917թ./ հայցի առարկան համարել է այն, ինչի վերաբերյալ հայցվորը ձգտում է դատարանի վճռի. կատարողական հայցերում դա նյութաիրավական պահանջն է, իսկ ճանաչողական և վերափոխիչ հայցերում՝ իրավահարաբերությունները⁵: Այսինսով, ըստ նշված հեղինակի, հայցի առարկան տարբերվում է հայցի տարրեր տեսակներում:

Այդ տեսակետը /ձևակերպումների ոչ էական տարբերություններով հանդերձ/ հետագայում ընդունվել է խորհրդային շատ իրավաբանների կողմից⁶:

Կարծիքներ են հայտնվել նաև այն մասին, որ հայցի առարկան իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն է կամ էլ իրավունքի պաշտպանության եղանակները⁷:

Հեղինակների մյուս խմբի կարծիքով՝ հայցի առարկան հայցվորի նյութաիրավական պահանջն է՝ ուղղված պատասխանողին: Ըստ նշված տեսակետը պնդող հեղինակների՝ հայցի առարկան չի կարող հանդիսանալ վիճելի իրավահարաբերությունը, քանի որ օրենքում ասվում է, որ հայցադիմումում պետք է ցույց տրվի պահանջը, այլ ոչ թե իրավահարաբերությունը: Վիճելի իրավահարաբերությունը չի կարող հանդիսանալ հայցի առարկա, քանի որ հենց նրանից է բխում հայցվորի՝ պատասխանողի դեմ ուղղված պահանջը: Բացի դրանից, միևնույն իրավահարաբերությունից /հողային, ընտանեկան և այլն/ կարող է առաջանալ ոչ թե մեկ, այլ մի քանի պահանջ ու նրանցից յուրաքանչյուրը կարող է ծառայել որպես հայցի առարկա⁸:

Հայտնի դատավարագետ Ռ.Գ.Պետրոսյանի կարծիքով՝ հայցի առարկան կազմում է վիճելի իրավահարաբերությունից բխող և հայցվորի կողմից պատասխանողի դեմ ուղղված նյութաիրավական պահանջը, որի կապակցությամբ դատարանը պետք է վճիռ կայացնի⁹:

Ըստ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման՝ հայցի առարկան հայցվորի պահանջն է՝ ուղղված պատասխանողին կամ պատասխանողներին /տես օրինակ, ԵԷԳ-1373/02/10/2011թ. քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.01.2011թ. որոշումը/:

Վերոնշված մոտեցումը բխում է դատա-

ԼՂՀ դատական իշխանություն

վարական օրենսդրության վերլուծությունից: Այսպես, ՔԳՕ 77-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 7-րդ կետի համաձայն, հայցադիմումում պետք է նշվեն հայցվորի պահանջները, իսկ մի քանի պատասխանողների դեմ հայց հարուցելիս հայցվորի՝ նրանցից յուրաքանչյուրին ուղղված պահանջները:

Ասվածից հետևում է, որ իբրև հայցի բովանդակության տարր, հայցի առարկան հայցը բնութագրում է այն տեսանկյունից, թե կոնկրետ ինչ է պահանջում, ինչի է ձգտում հայցվորը: Իսկ դա նյութափրավական պահանջն է: Հենց հայցվորի կողմից պատասխանողի դեմ ուղղված նյութափրավական պահանջի կապակցությամբ է դատարանն արտահայտում իր կարծիքը վճռի մեջ: Հայցը բավարարելով՝ դատարանը բավարարում է հայցվորի՝ պատասխանողի դեմ ուղղված պահանջը /ըրիվ կամ մասնակի/, հայցը մերժելով՝ դատարանը մերժում է այդ պահանջը: Հայցը բավարարելու դեպքում հայցի առարկան դառնում է վճռի առարկա, որն արտացոլվում է վճռի եզրափակիչ մասում:

Ներկայումս գրականության մեջ տիրապետող է դառնում այն մոտեցումը¹⁰, որ հայցի առարկա հանդիսացող կոնկրետ նյութափրավական պահանջն իր մեջ ներառում է իրավունքի պաշտպանության կոնկրետ եղանակ /եղանակներ/:

Նշված տեսակետը ճիշտ պետք է համարել: Իրոք, հայցի առարկա հանդիսացող նյութափրավական պահանջը պատասխանողին որոշակի գործողություններ կատարելու, դրանք կատարելուց ձեռնպահ մնալու, իրավահարաբերության առկայությունը կամ բացակայությունը ճանաչելու, այն փոփոխելու կամ դադարեցնելու մասին է¹¹:

Հայցի առարկան տարբերվում է հայցի նյութական օբյեկտից /վեճի նյութական օբյեկտից/, որը կոնկրետ առարկան է, ինչի մասին ներկայացվել է/որին ուղղված է/ հայցալին պահանջը: Հայցի նյութական օբյեկտը մտնում է հայցի առարկայի մեջ, նրա բաղկացուցիչ մասն է կազմում: Մինևույն գույքի նկատմամբ կարող են ներկայացվել տարբեր՝ գույքը հետ պահանջելու, գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու և այլն, հետևաբար և՛ յուրաքանչյուր դեպքում հայցի տարբեր առարկաներ մինևույն գույքի նկատմամբ: Այսինքն՝ գույքն առանձին վերց-

րած ոչինչ չի անհատականացնում: Մինևույն ժամանակ, հայցի նյութական օբյեկտի փոխվելու դեպքում փոխվում է հայցի առարկան, ինչը բացառում է սկզբնական և կրկին ներկայացված հայցերի նույնությունը:

«Հայցի հիմք» օրենսդրական հասկացության մեկնաբանումը հայրենական օրենսդրության մեջ նույնպես հստակ չի սահմանված: Գրականության մեջ գործնականում անվիճելի է համարվում, որ հայցի հիմքի տակ հասկացվում են հայցվորի կողմից ցույց տրված /ներկայացված/ իրավաբանական փաստերը, որոնցից նա բխեցնում է պատասխանողի դեմ ուղղված իր նյութափրավական պահանջը՝ հայցի առարկան: Հայցի հիմքի հասկացության նման մեկնաբանումը բխում է դատավարական օրենսդրությունից: Մասնավորապես, որպես հայցադիմումի պարտադիր վավերապայման, ՔԳՕ-ն սահմանում է, որ հայցադիմումում պետք է նշված լինեն այն հանգամանքները, որոնց վրա հիմնված են հայցապահանջները /77-րդ հոդվ. 2-րդ մասի 4-րդ կետ/: Այդ հանգամանքներն էլ հենց իրավաբանական փաստերն են, որոնց հետ վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող նյութական իրավունքի նորմը կապում է սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների ծագումը, փոփոխումը և դադարումը /դատավարական օրենսդրության մեջ օգտագործվող «իրավաբանական փաստեր» և «հանգամանքներ» հասկացությունները նույնական են/:

Հայցի հիմքը, որպես կանոն, բաղկացած է լինում ոչ թե մեկ, այլ մի քանի փաստերից՝ փաստերի համակցությունից, որն իրավունքի տեսության մեջ կոչվում է «փաստական կազմ»: Դա հայցի փաստական հիմքն է:

Որոշ դատավարագետների կարծիքով՝ «հայցի հիմք» հասկացության բովանդակության մեջ մտնում են ոչ միայն փաստերը, այլև իրավունքը կամ օրինական շահը կամ իրավական նորմը¹³: Ներկայումս հայցի հիմքի մասին տեսական բանավեճը հիմնականում ընթանում է հենց այդ ուղղությամբ /հայցի իրավական կամ իրավաբանական հիմքի տակ գրականության մեջ հասկացվում է հայցվորի կողմից ցույց տրված նյութափրավական նորմը, որի վրա նա հիմնում է իր նյութափրավական պահանջը/:

Հայտնի է, որ հայցի հիմքի փաստերը հա-

մարվում են վիճելի, ենթադրվող /ինչպես որ հայցապահանջը/: Հայցվորը կապված չէ իր կողմից ցույց տրված փաստերի իրավաբանական որակմամբ. հայցադիմումում հայցվորը կարող է ցույց տալ նաև այլ, օրինակ՝ տեղեկատվական բնույթի փաստական տվյալներ: Քաղաքացիադատավարական օրենսդրությունը հայցվորից նաև չի պահանջում հայցադիմումում պարտադիր հենվել իրավական նորմերի վրա, տալ պատասխանողի հետ ունեցած իր հարաբերությունների իրավական գնահատականը, հայցվորից պահանջվում է միայն նշել այն փաստական հանգամանքները, որոնց վրա հիմնված են հայցապահանջները: Եվ քանի որ քաղաքացիական դատավարությունում գործում է դատավորի կողմից օրենքի պատշաճ իմացության կանխավարկածը /«Jura novit curia»/, հետևաբար՝ դատարանն ինքն է պարտավոր իմանալ ու կիրառել իրավական նորմը, թեկուզև հայցվորն ընդհանրապես դրա վրա չհենվի կամ հենվի սխալ կերպով: Իրավական նորմի ընտրությունը, վեճի իրավական որակումը հանդիսանում է դատարանի մենաշնորհ/դատարանը կոնկրետ վեճ լուծելիս հայցի հիմք կազմող փաստերի իրավաբանական բնույթը պարզում է կիրառման ենթակա նյութական նորմի հիպոթեզի հիման վրա/: Օրենսդրական նման կարգավորումը նպատակ ունի ապահովել դատական պաշտպանության մատչելիության իրավունքը, քանի որ դատարան դիմող շահագրգիռ անձն իրավաբանական անտեղյակության պատճառով կարող է չիմանալ օրենքը, որն ընկած է իր խախտված կամ վիճարկվող իրավունքի հիմքում, և շահագրգիռ անձից պահանջել, որ նա, որպես հայցի հիմք, ցույց տա օրենքը, կարող է խոչընդոտել դատական պաշտպանության նրա իրավունքի իրականացմանը:

Տեսակետ է հայտնվել նաև այն մասին, որ օրենքին հղում կատարելը չպետք է մտցնել հայցի հիմքի մեջ, քանի որ հայցի իրավական հիմքը կազմում է հայցի առանձին տարր¹⁴:

Անդրադառնալով «հայցի հիմք» օրենսդրական եզրույթին՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ հայցի փաստական հիմքն այն հանգամանքներն են, որոնց հետ նյութական իրավունքի նորմը կապում է իրավահարաբերությունների առաջացումը, փոփոխումը կամ դադարումը: Հայցի փաստական հիմքն ըստ

էության իրավաբանական փաստերն են, հանգամանքները, որոնք հիմք են հանդիսացել հայցվորի պահանջի համար: Միաժամանակ, հայցի փաստական հիմքը վերջնականորեն որոշում է դատարանը՝ հիմնվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի վրա: Հայցի փաստական հիմքից բացի հայցի տարրերի մեջ ներառվում է նաև հայցի իրավական հիմքը, որն այն իրավական նորմերի համակցությունն է, որ կարգավորում է վիճելի իրավահարաբերությունը: Չնայած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքը հայցվորից չի պահանջում հայցադիմումում նշել այն իրավական նորմերը, որոնց վրա հիմնվում է հայցապահանջը, այնուամենայնիվ, հայցվորը բացի փաստական հանգամանքներից, կարող է հայցադիմումում նշել այն իրավական նորմերը, որոնց հիման վրա կողմերի միջև ծագել են համապատասխան իրավահարաբերություններ, և որը վերջինիս հիմք է տալիս առկա փաստական հանգամանքների հետ միասին ներկայացնել համապատասխան պահանջ /տե՛ս ըստ հայցի Անիկ Մնացականյանի ընդդեմ Ռուբիկ Ասատրյանի՝ առողջության քայքայմամբ պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին թիվ ԵԷԴ/0466/02/11թ. քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 05.10.2011թ. որոշումը/:

Այսպիսով, հայցի իրավական հիմքը վիճելի իրավահարաբերությունը կարգավորող իրավական նորմ է, ինչն անհրաժեշտ է հաշվի առնել հայցի հիմքի հատկանիշով հայցերի արտաքին նույնությունը որոշելիս: Հակառակ դեպքում, ամեն անգամ հայցադիմումում այս կամ այն փաստական տվյալ /ընդհանրապես իրավաբանական նշանակություն չունեցող կամ տվյալ գործով իրավաբանական նշանակություն չունեցող/ կամ իրավական նորմը կամ իրավական փաստարկներն ավելացնելը, լրացնելը, ուղղելը՝ առանց հայցի հիմք կազմող իրավաբանական փաստերը փոփոխելու, կոխարկվի իբրև նոր հայցի ներկայացում: Դատական պրակտիկայում հաճախակի են շահագրգիռ անձանց կողմից հենց այս հարցում չարաշահումները:

Հայցերի նույնությունը որոշելիս հայցի հիմք կազմող իրավաբանական փաստերն անհրաժեշտ է տարբերել ապացույցներից՝

իրավաբանական փաստերի մասին տեղեկություններին/ապացույցի նման հասկացությունը բխում է ԼՂՀ 43-րդ հոդվածից/։ Այս առումով ևս թույլ են տրվում դատական սխալներ։ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով հայցի հիմքի և ապացույցի հարաբերակցության հարցին, արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Հայցի փաստական հիմքում դրված իրավաբանական փաստերը միայն վերացական հիմք են պահանջ ներկայացնելու համար։ Բաղաբացիական դատավարության շրջանակներում դրանք պետք է նաև հիմնավորվեն։ Այդ գործընթացը ներառվում է ապացուցման գործընթացում։ Այդ տրամաբանությամբ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում պետք է տարբերակել հայցի փաստական հիմքը, հայցի հիմքը և պահանջը հիմնավորող ապացույցները։ Ապացույցները հիմնավորում են հայցի հիմքը կազմող իրավաբանական փաստերը և ի վերջո հայցվորի պահանջը... Հայցի հիմքում դրված փաստերի հիմնավորումը կապված է ապացուցման գործընթացի հետ և չի կարող նույնացվել հայցի հիմքի հետ... Հայցի հիմքում դրված որոշակի փաստական հանգամանքները հիմնավորող ապացույցը տվյալ դատավարության շրջանակներում չներկայացնելու պարագայում նույն փաստական հանգամանքների հիման վրա հայց ներկայացնելու դեպքում տվյալ ապացույցը ներկայացնելը չի կարող որակվել որպես այլ հիմքով հայցի ներկայացում» /տե՛ս Վիզեն Ուրուշանյանի ընդդեմ Սուրիկ Սեդրակյանի թիվ ԵՇԴ/0473/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.05.2011 քվականի որոշումը/։

Եթե հայցի փաստական հիմքն այլընտրանքային է, ապա այլընտրանքային որևէ հիմքով հայցը մերժելու դեպքում հայցվորը զրկված չէ այլընտրանքային այլ հիմքով հայց ներկայացնելու իրավունքից։ Այս դեպքում հայցերի արտաքին նույնությունը բացառվում է։ Դա հավասարապես վերաբերում է նաև այլընտրանքային պահանջներով հայցերին։

Անհրաժեշտ է նաև նկատի ունենալ, որ հայցը հիմնավորող փաստերը հայցն անհատականացնում են այն պայմանով, որ դրանք գոյություն ունեցած լինեն մինչև դատարանի կողմից դատական ակտ կայացնելը։ Այդ պա-

հից հետո առաջացած փաստերը կարող են առաջացնել հայցի նոր հիմք։

Եթե հայցադիմումն ընդունելու ժամանակ դատավորի մոտ կասկածներ են առաջանում հայցերի նույնության վերաբերյալ, ապա նա հայցադիմումը պետք է ընդունի վարույթ, որովհետև շատ դեպքերում միայն դատական նիստում հայցն ըստ էության քննելու արդյունքում է հնարավոր լինում վերջնականապես լուծել այդ հարցը։

1. *Տվյալ դեպքում «նույնական վեճեր» և «նույնական հայցեր» հասկացությունները նույնաբովանդակ են։ Դա պայմանավորված է նրանով, որ դատավարության հարուցման իրավունքի մասին վեճ չկա և քերում հայցի դատավարական չէ, իսկ պահանջի իրավական բնույթը մնում է անփոփոխ/րե՛ս, օրինակ, Комментарий к гражданскому процессуальному кодексу РФ. Под ред. Жилина Г.А., М., ТК Велби, 2003, էջ 282/։ Ըստ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 1-ին հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ ենթակետում «նույն առարկայի մասին» օրենսդրական եզրույթը վերաբերում է հայցի առարկային /րե՛ս ԵԷԴ/1373/02/10/2011թ. քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.01.2011թ. որոշումը/։*

2. *Դա հավասարապես վերաբերում է նաև վերադաս դատարանների որոշումներին։*

3. *Տե՛ս Осокина Г.Л. Гражданский процесс. Общая часть. М.: «Юрист», 2013, էջ 450։*

4. *Տե՛ս Արզումանյան Գ.Մ. Երավունքների պաշտպանության հայցային չեղ. իրավ. գիտ. թեկն. արհեստագիտություն, Եր., 2006։*

5. *Տե՛ս О.В. Исаенкова, А.А. Демичев, Т.В.Соловьева, Н.Н.Ткачева. Иск в гражданском судопроизводстве. «Волтер Клувер». 2009, էջ 63։*

6. *Տե՛ս Гурвич М.А. Учение об иске /состав, виды/. М., ВЮЗИ, 1981, էջ 6, Гражданское процессуальное право. Под ред. Шакарян М.С. М., 2004, էջ 199, Գևորգյան Ս.Վ., Սովետական քաղաքացիական դատավարություն, «Հայաստան» հրատ. Ե.1972, էջ 159, Власов А.А. Гражданское процессуальное право: М.: ТК Велби, 2004, էջ 201։*

7. *Տե՛ս Шеглов В.Н. Иск о судебной защите гражданского права. Томск, Томский ун-т, 1987, էջ 20, Осокина Г.Л. Гражданский про-*

цесс. *Общая часть*. М.: “Юрист”, 2013, էջ 451:

8. *Տե՛ս* Добровольский А.А. *Исковая форма защиты права /основные вопросы учения об иске/*, М. Изд. МГУ, 1965, 126-127 էջերը:

9. *Տե՛ս* Պեփրոսյան Ռ.Պ. *Հայաստանի քաղաքացիական դատավարություն, Ոսկան Երևանցի, Ե.-2012, էջ 235:*

10. *Տե՛ս*, օրինակ, *Комментарий к гражданскому процессуальному кодексу РФ (постатейный)*. Под ред. Жилина Г.А., М., ТК Велби, 2003, էջ 272:

11. Հայցի երրորդ փարթի՝ «հայցի բովանդակության» գոյությունը պնդող հեղինակները այդպիսին համարել են հայցի «հանդուրախ կերպ», հայցվորի կողմից պահանջվող «դատական պաշտպանության տեսակը կամ պաշտպանության եղանակը»: Նշված տեսակերը միշտ չի համարվում, քանի որ իրավունքի պաշտպանության եղանակները մտնում են հայցի առարկայի բովանդակության մեջ, իսկ դատավարական օրենսդրությունը «հայցի բովանդակությունը», որպես հայցի ինքնուրույն փարթ, չի առանձնացնում:

12. *Տե՛ս* *Гражданский процесс*. Под ред. Треушникова М.К., Издательский Дом, М., 2010, էջ 45: Պեփրոսյան Ռ.Պ. *Հայաստանի քաղաքացիական դատավարություն, Ոսկան Երևանցի, Ե.-2012, էջ 236:*

13. *Տե՛ս* Осокина Г.Л. *Гражданский процесс. Общая часть*. М.: “Юрист”, 2013, էջ 452:

14. http://www.juristlib.ru/book_386.html Амосов С. *Предмет доказывания в арбитражном процессе*.